

scope of art into two - high and low and, accordingly, high aristocratic and low folk culture. The process that took place in the aesthetic realm was closely linked to the changes that took place in politics, influenced the replacement of the imperious monarchical model of governance with a democratic one. Cultural transformations of the modern time are caused by the spread of the idea of equality, the popularization of communist ideology and the emergence of it as a value of modern culture. The sphere of art, being the most receptive among all spheres to axiological changes in the social palette, has reacted with internal changes in the aesthetic sphere. In the postmodern world, the axiological system is transformed under the influence of processes of globalization, virtualization, and fragmentation of life.

Keywords: culture, art, politics, tradition, the masses, modern, postmodern

УДК 316.344.8

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У ТРАНЗИТИВНИХ СУСПІЛЬСТВАХ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

С. В. СТОРОЖУК, доктор філософських наук,
професор кафедри філософії

**Національний університет біоресурсів
і природокористування України**

E-mail: sveta0101@ukr.net

І. М. ГОЯН, доктор філософських наук,
професор, декан філософського факультету
**Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника**

E-mail: ivi1970@mail.ru

Анотація. В статті показано, що збереження гендерної нерівності та високого рівня гендерної дискримінації у транзитивних суспільствах зумовлене незавершеними модернізацією та лібералізацією суспільного життя, а також історично сформованими соціальними стереотипами, які часто стають основою формування індивідуальної та колективної ідентичності, що зумовлює, з одного боку, декларативний характер законодавства, а з іншого – трансляцію цілого ряду соціальних упереджень та гендерних стереотипів, на тлі яких забезпечується визнання. На цьому тлі підкреслюється, що подолання дискримінації та досягнення гендерного паритету у транзитивних суспільствах, в тому числі й Україні, потребує докорінних економічних та світоглядних трансформацій, які закладуть фундамент для формування відповідної цивілізаційним запитам символічної політик, спрямованої підкреслити цінність окремої особистості.

© С. В. Сторожук, І. М. Гоян, 2018

Ключові слова: транзитивні суспільства, гендерна рівність, гендерна дискримінація, модернізація, десакралізація, секуляризація

Актуальність. Проблема гендерної рівності в останнє десятиліття ХХ – на початку ХХІ століття вийшла на авансцену суспільно-політичного життя. В межах різних політичних осередків, партій та громадських організацій, в тому числі й міжнародних, розробляються стратегії, що спрямовані забезпечити рівноправність чоловіків та жінок, водночас пропонуються законодавчі документи, що мають знівелювати гендерну нерівність.

Попри істотні досягнення міжнародної спільноти у подоланні гендерної дискримінації, поки-що немає підстав вважати цю проблему повністю вирішеною. Особливо гостро вона стоїть у транзитивних суспільствах, які хоча й ратифікували міжнародні документи та конституційно затвердили принцип гендерної рівності, не змогли подолати дискримінації за гендерною ознакою. Показовим прикладом у даному контексті може бути Україна, яка, підтримуючи основні ініціативи ООН, на рівні основного закону визнала рівність громадянських прав і свобод. Так, у ст. 24 Конституції України однозначно стверджується, що «не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям» [9]. Поміж тим, як свідчать дані Центру Розумков від 21 жовтня 2016 року (зазначимо, що це найновіше соціологічне дослідження гендерної проблематики даного Центру), практично у всіх сферах для жінок існують реальні перепони на ринку праці, а їх коріння містяться у самій системі організації зайнятості та у проблемах, з якими зустрічаються жінки, намагаючись поєднати професійну діяльність з виконанням сімейних обов'язків [3, с. 8]. Показово, що вказана ситуація тривало зберігається навіть попри те, що частка працюючих жінок з вищою освітою, істотно перевищує відповідний показник для чоловіків. Без уваги на це, у більшості галузей жінки займають посади, які не потребують високого рівня кваліфікації та не передбачають можливостей професійного зростання. У наслідок цього, середня заробітна платня українських жінок за тими ж даними експертів центру Розумкова, на 34 % нижча від тієї, що отримують чоловіки. У політичній сфері, на перший погляд, спостерігається тенденція до встановлення гендерної рівності, поміж тим, ця сфера не характеризується прозорістю щодо прийняття кадрових рішень, що не дає можливості об'єктивно оцінити ситуацію щодо гендерної дискримінації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Збереження гендерної нерівності та високий рівень гендерної дискримінації у транзитивних суспільствах, й передусім в Україні, неодноразово привертала увагу інтелектуального дискурсу. В цьому контексті, варто згадати роботи, Т. Данилової [17], І. Жеребкіної [5], О. Кісь [7], Т. Хоми [14], Н. Фрезер [18] та ін. Ці та цілий ряд інших українських дослідників запропонували авторське бачення перспективи гендерних досліджень в Україні, водночас залишивши поза своєю увагою тлумачення змісту гендерної рівності та можливостей її забезпечення у різних соціокультурних середовищах. У підсумку цього, політичні стратегії, що розробляються заради регулювання гендерних відносин зазвичай запозичують соціальні та громадянські практики зарубіжних країн, між тим не враховуючи історичний та соціокультурний досвід місцевого населення, яке, усупереч законодавчим документам, продовжує наполегливо транслювати усталені гендерні ролі.

Зауважимо, що відсутність концептуального підходу до тлумачення гендерної рівності спостерігається не тільки у транзитивних суспільствах, які поки-що не змогли сформувавши відповідних запитам часу національної ідеології та соціальних стандартів, а й у передових щодо формування цивілізаційних стандартів країн західного світу, де до нашого часу наявна велика кількість різноманітних підходів до тлумачення змісту гендерної рівності [21], на тлі яких постають найрізноманітніші соціальні стратегії, що спрямовані забезпечити гендерний паритет у суспільстві.

Беручи до уваги збереження гендерних стереотипів у транзитивних суспільствах та відмінності у розумінні гендерної рівності й стратегій їх забезпечення у західноєвропейських країнах, маємо всі підстави вважати, що гендерні ролі – це аксіологічні конструкти, які продукуються під впливом історично сформованих чинників різної природи, а відтак можуть істотно відрізнятися у різних соціокультурних середовищах.

Метою дослідження є аналіз гендерної нерівності та високого рівня гендерної дискримінації у транзитивних суспільствах, розкриття тих соціокультурних та світоглядних впливів, що визначили гендерні стереотипи транзитивних (пострадянських) суспільств й, насамперед, України.

Результати дослідження та їх обговорення. На наш погляд, першою і головною причиною збереження гендерної нерівності у транзитивних суспільствах загалом, та, зокрема в Україні, стало збереження в сучасному соціокультурному бутті радянських стереотипів та суспільних практик, в межах котрих законодавство виступає своєрідними програмовим гаслом, яке відкриває можливість для міжнародного діалогу, не означуючи водночас наряду громадянської політики. Як відомо, ця політична практика зародилася ще в радянській державі, яка, попри законодавче закріплення принципу гендерної рівності, на практиці підтримувала патріархальні цінності. Підсумком цих відмінностей стала колізія між юридичним та фактичним становищем жінки, на яку покладалися подвійні обов'язки – сімейні та професійні [1]. Така ситуація, як доводив свого часу Е. Тоффлер, була закономірним підсумком економічних та соціокультурних трансформацій, які відбулися під впливом «другої хвилі» цивілізаційних

змін. Зокрема, дослідник вважав, що фабричне виробництво із притаманним йому розподілом праці, зумовлювало розкол синкретичного традиційного суспільства через закріплення жіночих й чоловічих ролей та формування стереотипів жіночої та чоловічої поведінки. Зокрема, зрушення, які відбулися під впливом індустріалізації, призвели до істотних соціальних змін, які зруйнували економічні підвалини великої патріархальної сім'ї. На зміну останній, прийшла більш мобільна нуклеарна сім'я, в межах котрої за жінкою, яка ще не отримала рівноправності, залишалася соціально ізольована репродуктивна функція та нерозривно пов'язані з нею родинні практики [12].

Якщо не заглиблюватися у суть, то видається, що докорінні соціокультурні та економічні трансформації епохи Модерну, які торкнулися усіх сфер соціокультурного буття людства, залишили незмінним становище жінки в родині. Між тим в дійсності – це далеко не так. Істотні парадигмальні зміни, які відбувалися під впливом десакралізації усіх сфер суспільного життя, зумовили внутрішній розкол сім'ї, який на громадянському рівні виявився у сексуальному розколі. Зокрема, поступовий перехід від децентралізованого сільського господарювання до індустріального виробництва, сформував потребу у великій кількості взаємозалежних робітників. Їх місце посіли традиційно орієнтовані на роботу поза простором дому чоловіки. Натомість жінка, залишалася у просторі децентралізованого дому та, відповідно, традиційних цінностей [12].

Очевидно, що побіжний погляд, не дає можливості зрозуміти причини та наслідки сексуального розколу. Між тим, якщо розглянути це питання крізь призму модерних ліберально-демократичних тенденцій європейського соціуму, стають зрозумілими причини активізації жіночого руху та заклики Олімпії де Гуж. Зокрема, у «Декларації прав жінки і громадянки», яка побачила світ у 1791 році і була реакцією на «Декларацію прав людини і громадянина» відома активістка та феміністка проголошує: «Жінка, прокинься! Набат Розуму розноситься по всьому Всесвіті; пред'яви свої права» [4].

Заклики Олімпії де Гуж, які були проголошені в той час, коли головною метою жінки, згідно із красномовним зауваженням І. Канта, вважалося зваблення чоловіків [6], зумовлене, її природною схильністю до марнотратства, на що звернув свого часу Е. Золя у «Дамському щасті», стали першою спробою застерегти жіноцтво щодо зміни їх соціального становища. Адже, попри позірну жіночу безтурботність, саме в період інтенсивної індустріалізації, жіночий світ, котрий на громадянському рівні був представлений Олімпією де Гуж, вперше почав усвідомлювати загрозу своєму соціальному статусові. Це, великою мірою зумовлено тим, що попри істотні світоглядні трансформації, які відбулися під впливом Просвітництва, запропонована Аристотелем трьохрівнева організація соціального життя, так і не була спростована. У наслідок цього, нові, зазвичай, ліберально орієнтовані соціальні теорії, розробляючи стратегії вдосконалення суспільних відносин, акцентували увагу тільки на політичному та громадянському рівні соціального буття. Натомість домашнє

співжиття переходило у справу приватну, що призвело до того, що родинні стосунки залишилися поза правовим захистом. Моральні норми та звичаєве право, яким тривало підпорядковувалося сімейне життя, у підсумку десакралізації втратили своє первинне значення, у підсумку чого жінка позбавлялася правового захисту. «Жінка – писав свого часу І. Кант – у всякому віці визнається в цивільному відношенні недієздатною; чоловік – її природний куратор... ця заснована на законах недієздатність в громадських справах робить жінку більш впливовою в справах домашнього вжитку, так як тут вступає право більш слабкого, поважати і захищати яке чоловік вважає своїм покликанням» [6].

Істотних зрушень у правовому становищі жінки не відбулося протягом XIX ст., що засвідчує опублікована у 1869 році робота Дж. С. Міла «Поневолення жінок» [10]. В цій праці мислитель однозначно стверджує, що залежність жінок від чоловіків «у теперішньому її вигляді, є не оригінальною інституцією, щойно народженою з міркувань справедливості та соціальної доцільності, а примітивним станом задоволеного рабства, яке поступово пом'якшувалося та модифікувалося тими самими чинниками, що сприяли пом'якшенню звичаїв узагалі та додали людським стосункам більше справедливості й милосердя. Жіноча залежність так і не втратила бруталних ознак первісного походження. А тому й ніякої презумпції на її користь не можна вивести з самого лише факту її існування. Єдина презумпція може ґрунтуватися хіба на тому, що це існування триває ще й досі, коли так багато інших явищ, похідних від того ж огидного першоджерела, відійшло в небуття» [10].

Попри раціональність вищенаведених зауваг відомого мислителя, які, без сумніву, сприяли зародженню руху за поширення на жінок виборчого права, ні в кінці XIX ст., ні на початку XX ст., ні згодом, не відбулося істотних зрушень щодо зміни правового становища жінки в сім'ї. У західно-європейських країнах, розвиток яких відбувався під впливом ліберальної демократії, сімейні стосунки, які у домодерному суспільстві, як справедливо зауважує Б. Констан, знаходилися під невпинним громадянським контролем і визначалися звичаєм [8], перейшли у сферу приватного, у підсумку чого жінка позбавлялася захисту з боку звичаєвого права. Такою ж була ситуація й в тих суспільствах, де утвердилася марксистсько-ленінська тоталітарна ідеологія, яка, подібно до західних ліберальних суспільств, залишала родинні стосунки у сфері приватного, міцно зачинивши двері у спальню. Таким чином, у країнах радянського союзу, гендерні суперечності були вирішені, оскільки на рівні громадянському існували тільки «товаріщі», без гендерної визначеності.

Звичайно, наші висновки щодо безправного статусу жінок в індустріальну добу, може зумовлювати шквал критики, оскільки саме в цей період, жінки почали визнаватися рівноправними членами соціуму та поступово отримали виборче право. Так, приміром, у ст. 2 Загальної декларації прав людини, яка була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року, йдеться про те, що кожна «людина повинна мати всі права і всі свободи, проголошені цією Декларацією, без якого б то не було

різниці, як-то у відношенні раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного або соціального походження, майнового, станового або іншого положення» [2]. Подібна інтенція спостерігається й у Статуті Ради Європи (1949 р.), ст. 3. якого постановляла, що кожний «член Ради Європи обов'язково повинен визнати принципи верховенства права та здійснення прав людини і основних свобод всіма особами, які знаходяться під його юрисдикцією» [11].

Беручи до уваги положення вищенаведених міжнародних документів, приходимо до висновку, що від середини ХХ ст. гендерна рівність починає розглядатися як один із засадничих елементів громадянської політики. Поміж тим, як свідчить праця Бетті Фрідан «Загадка жіночності» [13], саме в цей час, досить чітко проявилася проблема, яка не мала назви і була зумовлена соціальним становищем жінки. Зокрема, відома американська дослідниця акцентує увагу на тому, що після Другої світової війни, всі засоби інформації – жіночі журнали, книги, реклама тощо, почали впроваджувати ідеал жіночності, який зазвичай ототожнювався із образом домогосподарки. «Мільйони американок наслідували в своєму житті образ чарівної американської дружини, цілуючи чоловіка перед вікном на прощання, проводжаючи його на роботу, під'їжджаючи з дітьми до школи на великій машині і посміхаючись, водячи новеньким електропилососом по бездоганно чистій кухонній підлозі. Вони самі пекли хліб, самі шили собі і своїм дітям і цілий день не вимикали пральну машину і сушку... і шкодували своїх бідних матерів-невдах, які колись мріяли про кар'єру. Єдине, про що вони мріяли, – це бути ідеальною дружиною і матір'ю» [13]. Попри здавалось би «ідеальне життя» американської домогосподарки, саме в цей час жінки дуже гостро відчували економічну і психологічну залежність від чоловіків, активний спротив яким розпочався у 70-ті рр. ХХ ст.

У країнах радянського простору, зміни у громадянській політиці щодо жінок хоча й відбулася дещо раніше, ніж в інших європейських країнах, особливо у випадках щодо професійної, а якщо бути більш точними трудової, реалізації, однак свого концептуального вигляду набули також тільки після Світової війни. Стабілізація економічного життя, яка відбулася у післявоєнний період, сприяла подальшій індустріалізації, яка й окреслювала особливості гендерних відносин та утверджувала гендерну нерівність та дискримінацію. Зокрема, у повоєнний період, почали утверджуватися типові для індустріального суспільства соціальні відносини та формуватися соціальні стереотипи, серед котрих далеко не останнє місце посідали жіночі професії. Гендерний розподіл трудової діяльності, який був зумовлений традицією та особливостями соціальної політики, корегувався принципом розподільчої справедливості, який став економічним тлом нерівного розподілу за гендерною ознакою. Це було зумовлено тим, що в межах орієнтованої на патріархальні цінності суспільної ідеології, жінки не вважалися годувальниками сім'ї, а відтак могли заробляти менше від чоловіків, не зумовлюючи порушення соціальної рівноваги.

Ця інтенція істотно посилювалася у регіонах, основу економічного життя яких, забезпечував аграрний сектор. Так, приміром, в Україні як в

радянський період, так і сьогодні, істотна більшість населення проживає у сільських регіонах, індустріалізація котрих відбулася частково. Це, зумовило вищий у порівнянні з міським населенням рівень консервативності світогляду, у підсумку чого, притаманні синкретичному в своїй основі домодерному суспільству стереотипи не тільки продовжують побутувати, а й визначають напрям соціальної політики держави [3, с. 9]. Інакше кажучи, попри зовнішню секуляризацію, радянський світогляд, а з ними й гендерні відносини, утверджувалися на тлі домодерних соціальних структур, у підсумку чого утверджувалася думка щодо природного покликання жінки – жінка-дружина і жінка-мати. Натомість реалізація жінки на громадянському чи професійному рівні розглядалася як порушення природної рівноваги, що призводить до втрати жіночності. Вказані стереотипи, підживлювалися соціальною та символічною політикою, у підсумку чого залишалися невіддільними елементами суспільного світогляду, навіть після знецінення радянської ідеології.

Загалом незмінна гендерна дискримінація, яка спостерігається у транзитивних суспільствах загалом, та зокрема в Україні, дає підстави стверджувати, що законодавчі норми є вагомим проте недостатнім чинником подолання гендерної нерівності. Не вирішує цієї проблеми і соціальна політика, яка з радянських часів відіграє амбівалентну роль. По-перше, соціальна політика, особливо у транзитивних суспільствах, виконує розподільчу функцію і, на перший погляд, сприяє розвитку «держави загального блага». Поміж тим, у дійсності, соціальна політика часто зумовлює суспільну диференціацію на респектабельні та нереспектабельні групи соціуму. Ця думка, чітко прослідковується у роботі Н. Фрезер «Від перерозподілу до визнання? Дилеми справедливості в епоху постсоціалізму», у якій дослідниця акцентує увагу на тому, що гендерна проблематика є закономірною частиною тих світоглядних трансформацій, які відбуваються в сучасному світі. На думку дослідниці, у сучасному світі, фундаментальне значення має не проблема розподілу, а проблема визнання – національного, етнічного, расового, гендерного тощо, котра набуває парадигмального виміру.

Немає сумніву, що визнання є однією із засадничих проблем транзитивних суспільств, котрі намагаючись утвердитися на міжнародному рівні і відстоюють власну колективну ідентичність, в той час як на рівні громадянської політики, вона проявляється у боротьбі різних соціальних груп та властивих їм символічних капіталів. Інакше кажучи, проблема визнання – це проблема культурної несправедливості, яку, як свідчить досвід України, транзитивні суспільства намагаються подолати засобами компенсаторної політики та штучно збільшуючи представництво мало делегованих раніше груп населення в громадських комітетах, політичних партіях, освітніх інститутах, приватному секторі тощо. Попри загальну інтенцію на встановлення рівності та справедливості, в таких випадках зазвичай ігнорується принцип рівних можливостей усіх груп населення. В цьому контексті, показовою може стати вступна кампанія до вишів 2017 року, яка,

досить чітко показала, що збереження принципу розподільчої справедливості, в тому числі і у сфері соціальних благ та формуванні можливостей, призводить до соціальної несправедливості, нерівноправності та соціального дисбалансу.

Звісно, законодавство та компенсаторна соціальна політика можуть бути засобами пом'якшення гендерної нерівності, між тим вони не дають можливості для встановлення дійсної соціальної (в тому числі й гендерної) рівності. На наш погляд, це зумовлено передусім відсутністю економічних передумов до істотних суспільних трансформацій, у підсумку яких нуклеарна сім'я модерного типу втратить свою соціокультурну роль. Адже, як цілком справедливо зауважив І. Янг, сім'я в сучасному суспільстві залишається різновидом експлуатації, в межах якого жінки обслуговують чоловіків. Саме тут, на думку мислителя, черпає своє коріння звичай безоплатно передавати продукти своєї праці, або енергію турботи, або сексуальну енергію представникам протилежної статі. Окрім того, збереження сім'ї як модерного соціального інституту, призводить до соціальної маргіналізації тих, хто не відповідає соціальному стандарту – старі діви, самотні матері, покритки, інваліди, самотні літні люди тощо, часто стикаються з образами, у підсумку яких формується соціальне пригнічення домінуючої, зазвичай привілейованої соціальної групи [22].

Очевидно, що критика інституту сім'ї може і зустрітися з неабияким спротивом з боку представників транзитивних суспільств. Поміж тим, її ретельне вивчення підводить до думки, що вона спрямована не проти сім'ї як такої, а проти сексизму, подолати який можна тільки у тому випадку, коли статеві і гендерні відмінності набудуть політичного виміру. Зауважимо, що наразі існують різні шляхи реалізації цієї програми. Так, приміром, Сандра Бем [16] на початку 1970-х років і поставила під сумнів традиційну біполярність гендерних ролей. Вона вважала, що в дійсності існують індивідууми: 1) з високими маскулініними і низькими фемінними показниками (представники «маскулінного» типу); 2) з високими фемінними і низькими маскулініними показниками (представники «фемінного» типу); 3) з високими показниками за обома категоріях (вони визначаються як «андрогінний тип»); 4) з однаково низькими показниками – «недиференційовані» [16]. На цьому концептуальному тлі та спираючись на дані анкетування Сандра Бем доводила, що для повноцінного функціонування та адаптації людини в суспільстві вкрай важливим є злиття маскулініних і фемінних рис.

Звичайно, в історії були й досить радикальні спроби вирішити проблему дискримінації жінок. В даному контексті варто згадати засновану у 1968 році радикальну жіночу організацію «Осередок – 16». Її очільниці, Роксанна Данбар і Дана Денсмор, поставили у центр своєї діяльності боротьбу за «звільнення» жінки від усіх форм гноблення, в тому числі й емансипації, яка, на їхню думку, проявляється як прийняття пануючої дискримінаційної соціальної системи шляхом долучення до прав і свобод, що мали чоловіки [15]. Інакше кажучи, усупереч традиційному для феміністичного руху переконанню, представниці «Осередку – 16» розглядали

емансипацію як різновид пристосування, адаптації пригноблених до умов гноблення, а відтак не розглядали її як дієвий механізм фізичного, психологічного, емоційного і духовного звільнення жінки від чоловіків. Через це представниці «Осередку – 16» виступали проти робочих, особистих стосунків чоловіками, оскільки вони сприяють збереженню патріархальних відносин [15].

З огляду на своєрідність поставлених Роксанною Данбар і Даною Денсмор завдань, ідеї та практичні цілі «Осередку – 16» не отримали істотного резонансу серед представниць жіночого руху США, головною метою яких було забезпечення рівноправного становища жінки засобами емансипації. Ще менш перспективними з огляду на консервативний характер суспільного світогляду радикальні стратегії подолання гендерної нерівності стають на рівні транзитивних суспільств, де збереження патріархальних цінностей, як уже було показано, має ряд об'єктивних передумов, у підсумку чого, законодавчі рішення не отримують підтримки суспільства. Великою мірою гендерна нерівність та спротив міжнародним та національним стратегіям спрямованим на досягнення гендерної рівності, зумовлений домінуванням національних ідеологій над ліберальними, що призводить до знецінення індивідуальної свободи кожного члена спільноти, змушуючи його підпорядковуватися абстрактній ідеї нації. На рівні буденного життя така тенденція проявляється у інтенції на жертвність: жінка приносить в жертву свою свободу і свої права у жертву сім'ї, чоловіка, дітей, натомість чоловік – жертвує своїми правами і свободами, зазвичай на користь держави, підприємства, керівника тощо. В такому суспільстві немає місця не тільки для гендерної, а й соціальної рівності.

Висновки. Головною причиною збереження гендерної нерівності та високого рівня гендерної дискримінації у транзитивних суспільствах є модерний характер суспільних відносин. Зокрема істотні світоглядні і соціокультурні зрушення, які відбулися в період модерну під впливом Просвітництва, секуляризації та індустріалізації відіграли непересічну роль в процесі формування громадянської та правової рівності чоловіків, водночас залишили жінку у децентралізованій сфері домашнього господарства та позбавили її захисту з боку звичаєвого права. Фактично, індустріалізація та секуляризація стали головними причинами формування гендерних стереотипів та упереджень, руйнування яких стало можливим тільки в період руйнування норм і цінностей модерного суспільства під впливом подальшою лібералізації життя.

На противагу передовим країнам світу, транзитивні суспільства зазвичай характеризуються високим рівнем консервативності, що зумовлений не тільки незавершеною модернізацією та лібералізацією суспільного життя, а й історично сформованими соціальними стереотипами, які часто стають основою формування індивідуальної та колективної ідентичності, що зумовлює, з одного боку, декларативний характер законодавства, а з іншого – трансляцію цілого ряду соціальних упереджень та гендерних стереотипів, на тлі яких забезпечується визнання. Інакше кажучи, подолання дискримінації та досягнення гендерного паритету у транзитивних

суспільствах, в тому числі й Україні, потребує докорінних економічних та світоглядних трансформацій, які закладуть фундамент для формування відповідної цивілізаційним запитам символічної політики, покликаної підкреслити цінність окремої особистості.

Referents

1. Ayvazova, S. Sovetskiy variant «gosudarstvennogo feminizma» [The Soviet version of “state feminism”], Available at: <http://www.owl.ru/win/books/gender/11.htm> (Accessed: 12.08.2017)
2. Universal Declaration of Human Rights, Available at: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (Accessed: 11.07. 2017)
3. Henderna rivnist i rozvytok: pohliad u konteksti yevropeiskoi stratehii Ukrainy [Gender equality and development: a view in the context of the European strategy of Ukraine]. Kyiv: Zapovit, 2016, 244 p.
4. Deklaratsiia prav zhinky i hromadianky (O. deHuzh.) [Declaration of the rights of women and citizens], Available at: <http://megasite.in.ua/118088-deklaraciya-prav-zhinki-i-gromadyanki.html>
5. Zherebkina, I. Gendernyie 90-e, ili Fallosa ne suschestvuet [Gender 90s, or the Phallus does not exist], SPb.: Aleteyya, 2003, 256.
6. Kant, I. Antropologiya s pragmaticheskoy tochki zreniya [Anthropology from a pragmatic point of view], Available at: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000507/>
7. Kis, O. Definitcii feminizmu [Definition of feminism]. Nezalezhnyi kulturolohichnyi chasopys «i», Available at: <http://www.azh.com.ua/lib/definicii-feminizmu>
8. Konstan, B. O svobode u drevnih v ee sravnenii so svobodoy u sovremennyih lyudey (Lektsiya, proiznesennaya v Korolevskom ateneume. Parizh, 1819 g.) [On the freedom of the ancients in comparison with freedom in modern people], Available at: <http://www.inliberty.ru/library/99-o-svobode-u-drevnih-vnbspeenbspsravnenii-so-svobodoy-u-sovremennyh-lyudey->
9. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine], Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
10. Mil, Dzhon Stiuart. Ponevolennia zhinok [Female enslavement], Available at: <http://litopys.org.ua/mill/mill24.htm>
11. Statut Rady Yevropy (London, 5 travnia 1949 roku) [Statute of the Council of Europe], Available at: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_001
12. Toffler, Ə. Tretia volna [The Third Wave], Available at: http://royallib.com/read/toffler_elvin/tretya_volna.html#246738
13. Fridan, B. Zagadka zhenstvennosti [The mystery of femininity], Available at: <http://www.e-reading.club/book.php?book=1019773>
14. Khoma, T. Chy buv feminizm v Ukraini? [Was feminism in Ukraine?], Available at: <http://www.ji.lviv.ua/n17texts/homa.htm>
15. Yacheyka 16: pervyyi opyt probuzhdeniya ot sna emansipatsii [Cell 16: The first experience of waking from sleep emancipation], Available at: <http://womenation.org/cell-16/> (Accessed: 10.01. 2018).
16. Bem, Sandra L. The measurement of psychological androgyny. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 1974, Vol. 42, N. 2, P. 155–162.
17. Danylova, T. V. Towards gender equality: Ukraine in the 21st century. Антропологические измерения философских исследований, 2013, №4 Available at: <http://cyberleninka.ru/article/n/towards-gender-equality-ukraine-in-the-21st-century> (дата обращения: 12.02.2018)

18. Fraser, N. From Redistribution to Recognition? Dilemmas of Justice in a 'Post-Socialist' Age, Available at: <https://frgnyu.files.wordpress.com/2015/09/fraser-young-butler-in-nlr.pdf>

19. Fraser, N. A Triple Movement? Parsing the Politics of Crisis after Polanyi. / New Left Review 81, May-June 2013.

20. Goian I., S Storozhuk, Gender Existence: Correlation Between Equality and Identity. Philosophy and Cosmology, 2017, Vol. 18, p. 208 – 219.

21. Storozhuk, S. V.; Hoyan, I. M.. Gender Equality as a Modern Phenomenon. Anthropological Measurements of Philosophical Research, p. 71-83, 2017, Available at: <http://ampr.diit.edu.ua/article/view/105481> (Date accessed: 10 Feb. 2018.)

22. Young, I. Justice and the Politics of Difference, Available at: <https://frgnyu.files.wordpress.com/2015/09/fraser-young-butler-in-nlr.pdf>

ГЕНДЕРНОЕ РАВЕНСТВО В ТРАНЗИТИВНЫХ ОБЩЕСТВАХ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

С. В. Сторожук, И. Н. Гоян

Аннотация. В статье показано, что сохранение гендерного неравенства и высокого уровня гендерной дискриминации в транзитивных обществах обусловлено незавершенными модернизацией и либерализацией общественной жизни, а также исторически сложившимися социальными стереотипами, которые часто становятся основой формирования индивидуальной и коллективной идентичности, что предопределяет, с одной стороны, декларативный характер законодательства, а с другой – трансляцию целого ряда социальных предрассудков и гендерных стереотипов на фоне которых обеспечивается признание. На этом фоне подчеркивается, что преодоление дискриминации и достижения гендерного паритета в транзитивных обществах, в том числе и Украине, требует коренных экономических и мировоззренческих трансформаций, которые заложат фундамент для формирования соответствующей цивилизационным запросам символической политики, направленной подчеркнуть ценность отдельной личности.

Ключевые слова: транзитивные общества, гендерное равенство, гендерная дискриминация, модернизация, десакрализация, секуляризация

GENDER EQUALITY IN TRANSITIVE SOCIETIES: PROBLEMS AND PERSPECTIVES

S. Storozhuk, I. Hoyan

Abstract. The article shows that the preservation of gender inequality and the high level of gender discrimination in transitive societies is due to incomplete modernization and liberalization of social life, as well as historically formed social stereotypes, which often form the basis of the formation of individual and collective identity, which is caused, on the one hand, by declarative nature of law system, on the other hand, by transition of a number of social prejudices

and gender stereotypes against which recognition is guaranteed. Against this background, it is emphasized that the elimination of discrimination and the achievement of gender parity in transitive societies, including Ukraine, requires radical economic and world outlook transformations, which will lay the foundation for the formation of symbolic politics corresponding civilization requests aimed at emphasizing the value of a personality.

Keywords: *transitive societies, gender equality, gender discrimination, modernization, desacralization, secularization*

ДК 305-055.2

ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ЕПОХУ ВІДРОДЖЕННЯ

І.В. ГОРДЕЄВА, аспірант* кафедри філософії
**Національний університет біоресурсів
і природокористування України**
E-mail: gordeeva_iren@ukr.net

Анотація. *На основі аналізу теоретичної спадщини зарубіжних та вітчизняних мислителів у статті висвітлена проблематика гендерної рівності в епоху Відродження. Підкреслено, що зародження ідеї гендерної рівності цієї епохи береться до розгляду у контексті антропоцентризму і того, як людина взаємодіє зі світом. Виявлено, що епоха руйнує стереотипну модель суспільства деструктивно, натомість вона не пропонує вектори рівноправної соціальної системи, тому ієрархізм та патріархатні норми ще зберігають свої позиції. Показано, що гуманізм епохи Відродження посприяв певній, але недостатній реабілітації жіночої статі; людина (чоловік або жінка) все ж може стати рівною іншій лише тоді, коли вона свободолюбива.*

Ключові слова: *стать, гендер, гендерна рівність, культ людини, антропоцентризм, індивідуалізм, патріархат, ієрархізм, естетизм, гуманізм*

Актуальність. *Сучасна доба сповнена різноманітними суперечностями в питаннях статі та гендеру, уявленнях про гендерну рівність та нерівність. Гендерні питання останнім часом набувають світового значення, про що свідчать безкінечні дискусії навколо цієї проблеми, про які дізнається і на які гострореагує уся світова громадськість. Епоха Відродження та її основні концепти – антропоцентризм, індивідуалізм, гуманізм, свободолюбивість та формування ідеї соціальної рівності дозволяє нам звертатись до цих концептів сьогодні та виявляти їх*

---

* Науковий керівник – доктор філософських наук, професор С. В. Сторожук

© І.В. Гордеєва, 2018